

POPRAVA SLOVENSKE ŠOLSKE NALOGE

Tega dela si ljudje, ki ga sami niso nikoli opravljali, ne morejo predstavljati; niti njegovih hudih niti njegovih lepih strani. Vidiijo pač ogromne kupe zvezkov s težko čitljivimi pisavami, štejejo ure, ki jih mora profesor presedeti ob njih, predstavljajo si morečo enoličnost njegovega dela, nenehno včrtavanje znakov za manjkajoče vejice in podobno, in govore: Ubogi revež! Jaz bi znorel ob takem delu! — Drugi pa pravijo: Le kaj slavisti tako pretiravajo s korekturami! Kaj pa je nazadnje to tako hudega! Prebereš tiste čačke, podčrtaš to in ono, zapišeš oceno, pa je!

Poprava slovenske šolske naloge je eno najzahtevnejših in eno najbolj odgovornih profesorjevih opravil. Ob nobenem drugem delu dijak tako vidno ne pokaže svojega znanja ali neznanja in svoje dozorelosti ali nezrelosti kakor ob nalogah in ob nobenem, še tako posrečeno izbranim vzgledu se ne moreš več naučiti kakor ob lastnih napakah.

Vestna poprava je zelo naporna, prinaša pa tudi lepo zadoščenje.

Prva nagrada zanjo so nam veseli in hvaležni dijaški obrazi, ko pridemo naslednjega dne po nalogi že z zvezki v rokah v razred. Pravim naslednji dan, kajti tako naj bi bilo! Saj si gotovo vsi prizadevamo, da prinašamo naloge takoj prvi dan. Včasih se seveda to pri najboljši volji ne posreči, navadno pa zmoremo. Zavedati se namreč moramo, da je z nalogami kakor s časopisi. Koga še zanima en mesec star časopis! In prav tako je z nalogami. Če hočemo doseči s korekturo popoln uspeh, moramo prinesiti naloge takoj prvi dan. Takrat je v dijakih problem še živ, takrat so še sami polni misli o nalogi, takrat je za vsako našo besedo pripravljen slavnostni sprejem. Kako dragoceni momenti v vzgoji in kateri pаметen vzgojitelj bi jih brez važnega vzroka izpustil iz rok!

Naša druga nagrada za vestne korekture pa je ugotovitev, da je od naloge do naloge viden uspeh. Če kdo tega doslej ni opazil, je vzrok v tem, da ni pravilno opravil korektur. Ob pravilnih korekturah uspeh mora priti. Pogovorimo se torej o važnejših momentih, ki tu odločajo.

Ko korigiramo, moramo vedno misliti na tri stvari, na katere opozorimo dijake že pri izdelavi nalog. To so: vsebina, oblika in ideja.

Vsebinsko je spis dober, kadar ustreza naslovu in je zanimiv in razumljiv. Oblikovno je dober, kadar nima slovniških napak in stilističnih pomanjkljivosti, kadar kaže logično zgradbo v odstavkih in je čitljivo in lepo napisan. Tega dvojega dijake z neutrudljivim delom in dobrohotnim prigovarjanjem še razmeroma lahko priučimo. Teže je z idejo. Tu se pač pokaže dijakova globina. Če v kom ničesar ni, tudi ničesar dati ne more. Vendar ravno ob spisju dijake lahko naučimo tudi resneje dojemati življenje, povsod iskati smoter in to posredovati tudi drugim.

Nikar se ne zadovoljimo s tem, da v nalogo skrbno včrtamo le znake za slovniške in slogovne pomanjkljivosti! Nikdar ne smemo podcenjevati vsebinske in idejne strani naloge; misli, ki se nam vzbude ob branju, napišimo pod nalogo. Največkrat profesorji napišejo samo takele

in podobne opazke: *Ločila! Vejice! Pisava! Prerazvlečeno! Nelogično!* To je sicer prav lahko razumljivo in nihče drug kakor mi sami ne ve, kako težko je poleg časa in dobre volje za stvarne korekture najti še čas in čut za ljubeznivo, spodbudno, čutečo in nikdar žaljivo opombo poleg ocene. Gotovo pa je boljše napisati tudi samo trem ali samo dvema ali tudi samo enemu dijaku v razredu res dobro opombo kakor dvajsetim ali več podobne vzklike, kot sem jih navedla. Tudi pri korekturi spisov velja kakor v življenju sploh: Kakor ti meni, tako jaz tebi. — *Ločila! Vejice! Pisava! Prerazvlečeno! Nelogično!* — Te opazke zvene kot nekakšni jezni izbruhi profesorjevega trenutnega razpoloženja. Ali se bomo potem čudili, da dijaki nanje ne bodo reagirali najvljudneje? Bolj trdokožnemu take besede ne bodo nič pomenile. Rahločutnejšega pa bodo ali užalile ali užalostile. Res, take majhne stvari začno včasih dolbsti prepad med dijaki in profesorji, zraven se nam pa ravno tu nudi ena od najlepših priložnosti, da dijakovo ljubezen in zaupanje pridobimo.

Kako drugače bo dijak sprejel na primer pripombo: *Vaša naloga mi je dokaz, da življenja ne jemljete površno. Ta resnost vam narekuje lepo izražanje. Vejic pa ne znate postavljati. Potrudite se do prihodnje naloge in svojo napako popravite!* — Dijak bo pripombo prebral dvakrat, trikrat. Pohvala mu bo dobro dela. Skušal bo živeti še globlje, iskal bo še lepših izrazov in sram ga bo, da ne zna staviti vejice. Pri prihodnji nalogi bo gotovo napredek že viden. Tega pa spet ne smemo prezreti! Pri vsaki nalogi preberimo najprej opazko k prejšnji in svoj pogovor z dijakom nadaljujmo! V tem primeru recimo takole: *Vesela sem vašega napredka. Vidite, da se da z voljo vse doseči. Zadnjič Vam je manjkalo 13 vejic, danes že samo šest. Ne odnehajte, trudite se še dalje!*

Dijak ob tem začuti naš čut do sebe, to mu dobro de in čez noč spremeni svoj odnos do profesorja, do dela in včasih do življenja sploh.

Še dosti važnejše so seveda take pripombe, kjer gre za idejne stvari. V nalogah naletimo včasih na popolnoma zgrešena moralna gledanja, na napačen dijakov odnos do staršev ali profesorjev, do znanosti in umetnosti, do športa, do političnih razmer itd. Z eno samo opazko včasih lahko dosežemo naravnost čudežne preobrate. Paziti pa moramo, da dijaka nikoli ne ironiziramo ali ne podcenjujemo. Sledil nam bo samo, če bo čutil, da ga imamo radi, da ga spoštujemo in da mu hočemo dobro.

Naj navedem tu za primer iz svoje prakse in sam tak pogovor ob nalogah. Pravim: pogovor, kajti dijaki hitro začutijo potrebo po njem in nam na naše opazke odgovarjajo v naslednjih nalogah. Pogumnejši pridejo tudi osebno do nas in žele načeti pogovor poglobiti.

Imela sem v razredu hudega pohabljenca. Z njegovo zoprno vnanjostjo se je družilo zelo robato občevanje s tovariši. V neki nalogi se je ta sicer zaprti fant razpisal o svojem žalostnem fizičnem stanju, zraven je pa še to postavil za vzrok, da ga v razredu nihče ne mara in da je tako osamljen. Preko tega nisem mogla iti. Najprej sem mu skušala dopovedati, da svoje fizične pomanjkljivosti pretirava, da jih mi še malo ne vidimo takih kot on sam. Nato sem mu zatrdila, da nikakor ni njegova telesna hiba vzrok, da ga tovariši ne marajo. Povedala sem mu, da ga večkrat opazujem, a da ga tudi enkrat še nisem videla, da bi se bil on komu ljubeznivo približal; nato sem mu svetovala, naj poskusi najprej

sam spremeniti svoj odnos do ljudi, nato bo šele lahko druge obsojal. — Opazovala sem ga, kako se je zatopil v moje besede. Nič drugega ni več videl poleg sebe. In resnično! Že drugi dan me je kar ganilo, ko sem opazila, kako je, popolnoma proti svojim navadam, ljubeznivo ogovarjal nekega tovariša. Bala sem se, da bi mu slednjič ta res ne izpodbil vere, pa je bil prijazen do njega in pozneje je šlo še bolje. Kljub svoji robatosti in nerodnosti mi je čez nekaj mesecev napisal v nalogi, da bo v najlepšem spominu na srednjo šolo ohranil neko profesorico — v svoji sramežljivosti si ni upal imenovati me naravnost — ki mu je v najhujših trenutkih pokazala novo smer v življenje. Zaradi podobnih uspehov se korektur ne bojimo samo, ampak se jih tudi veselimo.

Ko govorimo o pripisih ob nalogah, poudarimo še dvoje: Prvič: nikdar se ne silimo k njim! Karkoli bi bilo prisiljenega, bi dijaki takoj občutili in pravega učinka bi ne dosegli. Napišimo opombo le takrat, kadar nam pride iz srca. — Drugič pa: potrudimo se korigirati razločno in tudi opombo napišimo čitljivo in lepo. Tudi s tem kažemo spoštovanje in obzirnost, tudi to je vzgoja. Kar zahtevamo od dijakov zase, dajmo tudi sami, da ne bo nazadnje na nas letela tista šala, ki je z vzgojnega stališča tragična, ko vpraša dijak profesorja: *Prosim, kaj ste mi napisali tu pod nalogo?* in profesor odgovori: *Napisal sem, da pišite čitljivo.*

Posebno važen je tudi način, s katerim naloge dijakom vračamo. Ura poprave naj bo vedno majhna senzacija. Če damo *mi* kaki stvari poudarek, se bo zdela imenitna tudi dijakom; če jo pa *mi* podcenjujemo, se tudi dijaki ne bodo zmenili zanjo.

Ob popravah šolskih nalog zagrešimo lahko dvoje: ali govorimo *premalo* ali pa *preveč*. Gotovo napravi največjo napako profesor, ki popravljene zvezke dijakom kratko malo razdeli, češ s tem, da sem vam napake podčrtal, sem že opravil svojo dolžnost. Ob nobeni uri niso dijaki dovzetnejši za sprejemanje naukov kakor ob popravi šolske naloge in kdor zamudi te zlata vredne trenutke, zamudi veliko. Boljši dijak se sicer ob lastnih zaznamovanjih napakah česa nauči, slabši dijak pa navadno vseh opazk sploh ne razume in napiše popravo mehanično po tem, kar mu reče profesor ali součenec. Zato je treba ob vsaki nalogi govoriti kolektivno vsem dijakom.

V uri poprave ne gre samo za jezikovno vzgojo; včasih se vriva toliko problemov, da ne vemo, kje pričeti, zato velja za to uro bolj kakor za katerokoli drugo, da se mora profesor nanjo vestno pripraviti.

Ko prinesemo naloge nazaj, povejmo najprej, ali je splošni uspeh pozitiven ali negativen. Pravzaprav bi moral biti splošni uspeh vedno pozitiven. Če je negativen, ali naslov ni bil dobro izbran ali pa ne pravilno razložen. Seveda so možni še kaki drugi zaviralni momenti. Mogoče ni bil dan dobro izbran, lahko so bili dijaki utrujeni ali raztreseni in podobno, ampak več ali manj se dado take stvari predvidevati in na vse možnosti moramo paziti. Če dijake lahko takoj na začetku ure vsaj na splošno pohvalimo, jih s tem takoj spravimo v dobro voljo, zato bodo potem tudi kake hude očitke vdano sprejeli. Če pa že takoj na začetku udarimo po njih, jih ozlovoljimo, da jim bo potem odveč vsak opomin.

Nato obravnavajmo nalogo po prejšnjih treh vidikih. Govorimo o glavnih mislih, ki so se nam vzbudile glede na vsebino, idejo in obliko!

V tej zvezi lahko kake dijaške nerodnosti iz nalog porabimo za šalo, ampak nikdar ne tako, da ironiziramo, le z dobrohotnostjo in s tem namenom, da ura poteka veseleje. Najvažnejše je, da nam dijaki slede z zanimanjem. To pa ni težko doseči, saj nam snov narekujejo tako rekoč sami in jim je zato bolj zanimiva od katerekoli druge. Razne probleme rešujemo z diskusijo! Ob nobeni stvari ni dijakov laže zaktivizirati kot ob kritiki njihovega lastnega dela in s časom v tej zvezi nikoli ne varčujemo! To je ura etičnega pouka, ki ga vedno tako pogrešamo, to je učenje za življenje, kar tolikokrat poudarjamo, to je več vredno od najbolj sistematično pripravljene ure podajanja nove snovi.

Dijake navajajmo, da pišejo iskreno in stvarno! Vsako pleteničenje in izmišljanje preganjajmo, da bodo nekoč iskreni in stvarni v zasebni korespondenci, v poročilih in predavanjih, ki jih bodo morali kdo ve kolikokrat v življenju sestavljati. Za to, kako se dá dijakom vzbuditi čut za iskrenost, naj navedem prisrčen primer prvošolčka, ki mi je pod naslovom »Kaj nameravam postati« z velikim navdušenjem napisal, da bo pilot. Ko sem popravljala zadnjo nalogo v tistem letu, pa sem opazila pod izdelkom tega dijaka pripis: *Ko smo pisali nalogo »Kaj nameravam postati«, sem Vam napisal, da bom pilot. Zdaj pa Vam moram povedati, da sem se premislil. Ko je bil pred kratkim v Ljubljani cirkus, sem se za trdno odločil, da bom postal rajši krotilec divjih živali.*

Kar velja za pogovor o vsebinski in idejni strani naloge, velja tudi za pogovor o jeziku. Tudi za to so ob taki uri dijaki čudežno dovtetni. Ne smemo pa govoriti preveč. Spominjam se nekega lastnega profesorja; naravnost ganljivo vesten je bil. Ob popravi je vselej prinesel na lističu zabeležene prav vse napake, ki jih je našel v zvezkih, in to pravilno razdeljene po slovniških poglavjih, najprej napake glede na pravopis, nato oblikoslovne, nato sintaktične in stilistične. Pisal jih je na tablo in podrobno razlagal. Sprva smo mu lepo sledili, nenadoma pa je legla na razred utrujenost, že smo se začeli ukvarjati z drugimi stvarmi in, ko je ob zvonjenju obljubil, da bo prihodnjo uro s tem še nadaljeval, nas s to vestjo ni prav nič razveselil. Zato naj nas vodi pri tem delu načelo: Non multa sed multum! Ne preveč, ampak to, kar obdelamo, obdelajmo tako, da bodo vsi dijaki z veseljem osvojili! Najbolje je, da obravnava profesor ob vsaki nalogi samo po tri, štiri napake, največ po pet, in da izbere vedno tiste, ki se v nalogah ponavljajo najpogosteje. Te pa naj obravnava z vso natančnostjo, s številnimi vzgledi in ponovitvami, tako da ne bo v razredu dijaka, ki bi mu obravnavani predmet ne ostal živo v spominu, da bi se odtlej ob vsaki podobni rabi ne spomnil te obravnave in napake ne več zagrešil. Če pa se to le zgodi, ne obupajmo in ponovimo razlago še enkrat, saj nam do popolne utrditve pomaga eno samo sredstvo in to je ravno ponavljanje. Ko pa ponavljamo, pazimo, da ne bomo ponavljali *do dolgočasja*. Poiščimo rajši tak način, da bomo ponavljali *do smeha!* To, da se ob ponavljanju ves razred smeji, je najboljše zagotovilo, da ves razred zna. Kako pa to dosežemo? Seveda je odvisno od iznajdljivosti, od prakse, od trenutnega dobrega razpoloženja. Postavimo en sam primer!

Spet najdemo v zvezkih obliko *z otroci*, kljub temu da imamo pred seboj sedmošolce. Tolikokrat smo že o tem govorili, ampak potrpljenja ne smemo izgubiti. Bomo pač ponavljali še enkrat! Le kako, da ponosnih

sedmošolcev ne spravimo v slabo voljo! Velimo jim na primer sklanjati samostalnik v zboru in nalašč naj v petem in šestem sklonu, kjer je največ netrdnosti, obrazilo poudarjajo. Naj kriče! Dijaki bodo sprejeli profesorjevo navodilo za ljubeznivo šalo, nam pa gre za globok psihološki moment. Ob kričanju jim zraste samozavest, začutijo se trdne v znanju. Celo plašni in šibki v razredu se opogumijo in razvedre. Kmalu se smeji ves razred in — ves razred zna. Seveda se tudi zgodi, da se že v kateri naslednjih ur še enkrat ponovi ista napaka. Tedaj pa že nastane v razredu pomenljiv nemir. Take priložnosti spet ne smemo prezreti! Ponavljajmo še enkrat, kričimo še enkrat, smejimo se še enkrat! Saj so ure s smehom najprijetnejše za dijake in profesorja, pa navadno tudi najuspešnejše. Še pozneje se jih bodo vsi radi spominjali in nazadnje jim bo tudi obstalo v možganih, da pravimo *pri otrócih* in *z otróki*, ne pa, kot govorimo v narečju: pri otrókih in z otróci ali celo z otrócmi.

Ko bi se nam tako ob vsaki nalogi posrečilo odpraviti, recimo, samo tri najpogostnejše napake, bi jih v nižji gimnaziji odpravili 72 in med temi bi bile seveda najbolj grobe napake iz pravopisa, morfologije, sintakse in stilistike. Tako bi se profesor v višji gimnaziji lahko posvetil samo poglobljanju jezikovne čistosti in kakim slogovnim posebnostim in če bi po zgornjem načelu v višjih razredih spet odpravil ob vsaki nalogi, recimo, po štiri napake, bi nanese to do mature še 80 odpravljenih napak. Tako bi abiturient ne pisal samo tekoče, ampak tudi stvarno in lepo, saj več kot 150 povprečnih napak v nalogah po vsej priliki ni.

Ob obravnavanih napakah pa naj si dijaki vedno napišejo v zvezke točke! Saj ne velja samo za poslovni svet, da drži samo, kar je črno na belem. Tudi v šoli je tako. Če ima dijak v zvezku opozorila, mu ta prihajajo stalno pred oči; pred vsako naslednjo nalogo si jih spet lahko prebere in slednjič si jih mora osvojiti. Če pa nima nikjer nič zapisanega, vse ali pa vsaj pol pozabi. Velimo dijakom, naj si take zvezke shranijo še za pozneje! Mogoče jim bodo še kdaj dobro služili. Spominjam se, da me je nekoč ustavil na cesti neki inženir, moj bivši dijak iz Maribora, in mi rekel: *Vi se me mogoče že več ne spominjate, pri meni pa mine malokateri dan, da bi Vas ne imel v mislih. Vaše »zapovedi ob šolskih nalogah« nosim stalno s seboj. Ne veste, kako dobro mi služijo. Pa ne samo meni. S tem Vašim zvezkom sem postal kar nekaka jezikoslovna avtoriteta v našem uradu. Vsi se zatekajo k meni po nasvete.*

Nikdar ne pozabimo ob popravi pred razredom prebrati vsaj kake tri spise najboljših dijakov! Naravnost neverjetno je, kako si dijaki osvoje dobre lastnosti svojih tovarišev in kako radi jih posnemajo. Seveda moramo ob takem branju voditi smotrno debato, dijaki naj sami iščejo vrline v spisih, pa tudi pomanjkljivosti. En tak dober spis, vzorno prebran in smotrno obravnan, nam dostikrat pomaga več ko nekaj ur teoretskega pouka o spisju. Poleg tega s tem lepo povzdignemo njegovega avtorja, pri tovariših pa vzbudimo željo, da se mu približajo.

Tudi branje kake slabe naloge ima pozitivne posledice; paziti pa moramo, da njenemu avtorju ne zamorimo veselja do dela ali mu ne vzamemo poguma. Izberimo za tak primer kakega domišljavca ali zani-krneža, da mu je to tudi moralna lekcija; v tovariših pa s tem vzbudimo voljo, da mu ne bodo sledili.

Ko smo tako z dijaki obravnali nalogo skupno, preidemo k individualni popravi. Dijaki naj jo pazljivo pišejo! Dovolimo jim, da pomagajo drug drugemu; tako zaposlimo ves razred in jezikovni problemi postanejo privlačna tema za razpravljanje. Profesor naj pri tem pomaga. Njegova dolžnost je, da doma poprave še enkrat vestno pregleda, svoja dognanja dijakom zapiše in, če drugače ne gre, zahteva pri najslabših še popravo poprave. Vendar ob pravilnem ravnanju to ne bo dostikrat potrebno.

Uspeh ob popravah bomo dosegli, če bomo znali zanje ustvariti pravo razpoloženje, če bomo znanje nudili v majhnih količinah, če bomo potrpežljivo ponavljali in če bomo uspeli tudi v tem, da bomo obdržali razred v veseli razgibanosti. Ne smemo pa se zadovoljiti s tem, da se nam uklonijo le nekateri dijaki, pridobiti moramo vse! Vzgojiti jim moramo čut za pravilen jezik v tolikšni meri, da se bodo začeli popravljati tudi sami med seboj, da bodo začeli vpeljavati boljši jezik tudi v domači hiši, da ne bodo mislili, da je treba pravilno govoriti samo pri slovenski uri, ampak vedno in povsod. Prav je, če pri javnem zborovanju štejejo na tihem govornikove jezikovne napake, prav je, če s kritičnim očesom vzamejo v roke sleherni časopis. Profesor slovenščine naj jim bo naravnost nekakšna vest za pravilno materinščino, živ opomin za stalno budnost, najmočnejša asociacija za vso jezikovno umetnost!

Da se dá to doseči, mi je dokaz pismo, ki so mi ga nekoč poslali z letovanja moji dijaki. Lahko si mislite, da so se mi razširile oči, ko sem začela brati tole prelepo slovenščino: *Mi se Vas ob priliki našega letovanja najprisrčnejše spominjamo. Izgleda, da bomo ostali tu še par tednov. V slučaju lepega vremena se bomo enkrat podali na bližnji hrib, iz katerega se vidi prekrasno okolico z ali brez daljnogleda. Danes zvečer bomo imeli zborovanje. Glavni govor bo držal Polde, Stanko bo iznesel nek zanimivi predlog, mi drugi bomo pa sigurno tudi imeli kaj za pripomniti. Sprejmite pozdrave od Stankota, Brankota, Poldeja in Matijata.*

Seveda sem takoj po prvih besedah opazila, da gre za šalo. Prav posrečeno so si jo izmislili moji maturantje in z njo pokazali gotovo več znanja in pravilnega razumevanja pouka slovenskega jezika, kakor bi ga z nekaj vsakdanjimi frazami in z »večno hvaležnimi« učenci, kot je bilo to včasih v navadi.

Jože Pogačnik

PESNIŠKI SVET M. VALJAVCA

Matija Valjavec spada v tisti rod, ki so se mu gimnazijska leta stekala v viharju marčne revolucije 1848. Družba za literarno in kulturno delo zavzetih ljudi je bila v prvih fantovskih letih vržena v métež človeškega in umetnostno-nazorskega prečiščevanja. Bila je pahnjena v urejanje odnosa do narodnih vrednot in postavljena pred potrebo po prevrednotenju ustaljenih socialno-političnih ter kulturnih načel. Prevratni žar prelomnega leta se je mladini zapisal v srce z ognjenimi pismenkami. Iz razgibanih notranjosti so se odpirali novi življenjski razgledi in se